

ביאורים

שלוש פעמים בכל יום נפגש האדם בתפילתו עם חטאיו ומבקש עליהם סליחה - "סלח לנו אבינו כי חטאנו...". גם דוד המלך מדבר על העובדה שכל הזמן הוא זוכר את חטאיו: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" [תהילים נא, ה].

ברור הוא שאין מטרתם של חז"ל לגרום לנו לחולשה ועצבות סביב העיסוק בחסרונות ובנפילות שלנו, אולם בכל זאת, זיכרון החטאים, כשהוא נעשה בגישה הנכונה ובמינון הנכון, יכול להיטיב לאדם. רבנו בחיי עוסק בקטע שלפנינו בחלקיה של בקשת המחילה שהאדם מבקש מהבורא.

התשובה היא מרכיב חשוב במהלך חיי האדם. כל אחד מאיתנו נכשל לפעמים בעבירה, "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" [קהלת ז, כ], ותפקידנו לעשות את העבודה המאומצת לשוב אל הבורא ולהתקרב אליו. הקב"ה חפץ בכך שכל אחד יתאמץ להתגבר על הנטיות הרעות שקיימות בו, ולשוב בתשובה על נפילותיו, ובכך להוסיף קדושה וטוב בעולם הזה.

כאשר האדם בא לפני ה' ורוצה לשוב על עוונותיו, הוא צריך קודם כל להתוודות ולבקש סליחה מהבורא על חטאיו, להתפלל ולהתחנן שהבורא יסלח לו ויקרבו אליו, ולשמר בליבו את זיכרון הרע שהיה ואת הדרך שעשה כדי לצאת ממנו. זיכרון זה יסייע בידו להיזהר מנפילה נוספת, וכמו כן למנף את הירידה שהייתה ולהביא מכוחה להתחזקות ועליה גדולים יותר, ולתוספת עבודה והתקרבות אל הבורא, בדומה למה שאנו רואים שלפעמים צריך להזכיר לילד את המעשה השלילי שעשה ואת המחיר ששילם, כדי למונעו מלעשות מעשה זה שוב.

נוסף על כך, מתוך ההכרה בגודל השלילה של נפילותיו, האדם נדרש גם להזהיר אחרים ולסייע בידם להימנע מלחטוא כמותו, ובכך להרבות קידוש השם בעולם, ולהיות ראוי יותר לכפרה.

הרחבות

• מהיכן מקבלים אור מתוק?

התוודותו בעוונותיו, ושיקומו וקבלתו. האם אין מקום לחשוש שהאדם יבוא לידי דיכאון אילו יראה עצמו כבעל עוונות מרובים? לדברי הרב קוק העובדה שאדם זוכר את חטאיו אינה אמורה לדכא אותו. יתירה מזו, זיכרון החטאים מסוגל להביא את האדם לאיזון נפשי ומצב רוח בריא: "טבעה של התשובה היא, שהיא נותנת לאדם מנוחה וכובד ראש כאחד. היא מנחמת אותו גם בהרהור תשובה, בנקודה אחת קטנה מאורה הגדול כבר מונח אושר רם ונשא של עולם מלא, ועם זה היא מצגת לעיני רוחו תמיד חובות של השלמה, המצילות אותו מזחיות הדעת, ונותנות עליו אור מתוק, הנותן ערך גדול וקבוע לחייו" [אורות התשובה ז, א]. זיכרון החטאים עוזר לאדם לזכור את חובתו ומציל אותו מן הגאווה, ומתוך כך חייו מקבלים משמעות של התעלות וחיפוש שלימות.

• על מה מתוודים ביום כיפור?

כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. בגמרא [יומא פו:] מובאת מחלוקת תנאים האם אדם צריך להתוודות ביום כיפור על עברות ישנות שכבר התוודה עליהן ביום כיפור שעבר ולא עשאו שוב. לפי הדעה הראשונה בברייתא אין להתוודות שוב על עבירות אלו, אולם לדעת ר' אליעזר בן יעקב מי שמתוודה עליהן הוא משובח. זאת הוא למד מן הפסוק: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" [תהילים נא, ה]. גם אחרי ששב בתשובה. אכן בשולחן ערוך נפסק כדעת רבי אליעזר בן יעקב [אורח חיים תרצז, ד].

אבל תנאי בקשת המחילה כמו כן חמשה. אחד מהם, התוודותו בעוונותיו, ושיקומו וקבלתו. כמו שפירשנו נגדך.

והשני, שיזכר אותם תמיד וישלים לנגדו ונכח פניו, כמו שפירשנו נגדך. "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד".

והשלישי, שיתענה ביום ויתפלל בלילה, עת שלבו פניו ואין לו טרדה בעסקי העולם, כמו שפירשנו (איכה ב, ט): "קומי רני בלילה". ואני עתיד לבאר מעלת תפלת הלילה בעזרת השם. והרביעי, שיתחנן אל האלהים ויעטף אליו תמיד לכפר עוונותיו ולמחל לו ולקבל תשובתו, כמו שפירשנו (תהילים לב, ה): "חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי ליי", ואמר (תהילים לב, ו): "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא".

והחמישי, שיטרח וישתדל להזהיר בני אדם מקמות עברותיו, וליראם מענשן, ולהזכירם בתשובה מהן, כמו שפירשנו (וינה ג, ט): "מי יודע ישוב ונחם האלהים", ונאמר (תהילים נא, ט): "אלמדה פשעים דרךך".

